

Høyesterett
Sendes per e-post

DATO: 27. april 2026

VÅR REF.: 345548

Prejudikatsspørsmål i sivile saker

Riksadvokaten har årlig siden 2024 pekt ut enkelte områder der det, sett fra påtalemyndighetens perspektiv, er særlig behov for nærmere avklaringer gjennom rettspraksis. I Kontaktforum i Høyesterett i mars 2025 indikerte Advokatforeningen at det kunne være mulig å gjøre noe tilsvarende for sivile saker. Advokatforeningen har fulgt opp dette initiativet og invitert Advokatforeningens 29 lovutvalg til å komme med innspill til en slik liste.

Nedenfor følger innspillene vi har mottatt fra lovutvalgene.

Lovutvalgenes innspill

Arbeidsrett	3
Asyl- og utlendingsrett	3
Avgiftsrett	3
Bank, finansiering og valuta	4
Barne- og familierett, arv og skifte	8
Barnevern	8
Bygningsrett og reguleringspørsmål	9
Børs- og verdipapirhandelrett	11
Demokrati- og konstitusjonsspørsmål	11
Eiendomsmedling	13
Energirett, vannkraft, olje og gass	13
Erstatningsrett	13
Fangst, fiskeri og havbruk	15

Fast eiendom (tings- og leierett)	17
Forsikringsrett	17
Forvaltningsrett	19
IKT og personvern	20
Immaterial- og markedsføringsrett	20
Konkurranserett	21
Konkurs, akkord, panterett, tvangsfullbyrdelse og inkasso	21
Miljø, klima og bærekraft	21
Reindrifts- og samerett	21
Samferdsel og sjø-, luft- og annen transportrett inklusive sjøforsikring	22
Selskapsrett	22
Sivilprosess og voldgift	25
Skatterett	25
Skjønns-, ekspropriasjons- og vassdragsrett	25
Strafferett og straffeprosess	25
Velferds- og trygderett	25

Arbeidsrett

Lovutvalget har ingen innspill per dags dato.

Asyl- og utlendingsrett

Spørsmål om prøvingsintensitet i saker som gjelder asyl. Problemstillingen kan oppsummeres slik:

Høyesterett la i Rt-2015-1388 (plenum) til grunn at domstolene har full kompetanse til å prøve om vilkårene for asyl etter utlendingsloven § 28 første ledd er oppfylt, jf. særlig avsnitt 226. I avsnitt 247 uttalte førstvoterende at det kan være grunn til å vise tilbakeholdenhet ved prøvingen av om internflukt vil være urimelig, blant annet av hensyn til utlendingsforvaltningens særlige erfaring og behovet for en rasjonell og ensartet praksis.

I senere praksis, blant annet HR-2021-1209-A og HR-2022-925-A, er det samtidig understreket at domstolene har full prøvingskompetanse når det gjelder vilkårene for flyktningstatus og forholdet til Norges folkerettslige forpliktelser. I underrettspraksis har uttalelsen i Rt-2015-1388 avsnitt 247 i noen grad vært forstått som uttrykk for en mer generell tilbakeholdenhet ved prøvingen av utlendingsmyndighetenes landfaglige vurderinger. Det har Høyesterett også gitt uttrykk for i en enkeltsetning i HR-2021-1209-A avsn. 91.

Det er behov for en nærmere avklaring av rekkevidden av uttalelsen i Rt-2015-1388 avsnitt 247. Spørsmålet er om tilbakeholdenheten er begrenset til rimelighetsvurderingen ved internflukt, som på daværende tidspunkt var underlagt forvaltningens frie skjønn, eller om den også gjelder ved prøvingen av de øvrige vilkårene for beskyttelse etter § 28 første ledd, herunder risikovurderingen og vurderingen av landinformasjon. Problemstillingen har bl.a. sammenheng med statens forpliktelser etter Grunnloven § 92 og EMK artikkel 1 og 3, slik disse er forstått i EMDs praksis, blant annet i Shalah Sheekh mot Nederland avsn. 136 og F.G. mot Sverige avsn. 117, hvor det stilles krav om en tilstrekkelig grundig og bredt fundert vurdering av risiko ved retur. Også i teorien har det blitt reist spørsmål ved rekkevidden av – og begrunnelsen for – tilbakeholdenheten ved prøvingen som kan utledes av HR-2015-1388-P avsn. 247 jf. f.eks «Domstolenes prøvingsrett i asylsaker og non refoulement-saker» av J. Myhre i Lov og Rett, 2017.

Det er ønskelig å få klarlagt hvilken prøvingsintensitet domstolene skal legge til grunn i slike saker, og hvilke grenser menneskerettslige forpliktelser setter for eventuell tilbakeholdenhet.

Avgiftsrett

Lovutvalget har følgende innspill:

1. Import av fjernleverbare tjenester – grensedragning mot avgiftsunntatt finansiell tjeneste: Etter merverdiavgiftsloven § 3-30 skal næringsdrivende og offentlige myndigheter beregne merverdiavgift av fjernleverbare tjenester som er kjøpt utenfor merverdiavgiftsområdet. Denne plikten gjelder kun hvis tjenesten er avgiftspliktig ved salg i Norge. Grensedragningen mellom avgiftspliktige fjernleverbare tjenester og unntatte finansielle tjenester er praktisk viktig for et stort antall aktører i næringslivet – særlig innen bank, forsikring, fintech, finans og kapitalforvaltning.

Skatteklagenemnda har behandlet problemstillingen (bl.a. SKNS1-2015-15), men det foreligger ikke avklarende høyesterettspraksis. Grensdragningen skal baseres på EU-retten, men det er ønskelig med en prinsipiell avklaring fra Høyesterett.

2. Boliger særskilt tilrettelagt for helseformål eller sosiale formål:

Kommuner, fylkeskommuner og enkelte private virksomheter har etter lov om kompensasjon for merverdiavgift § 4 rett til kompensasjon for anskaffelser til boliger med helseformål eller sosiale formål. I forskrift til loven er det spesifisert at en bolig må være særskilt tilrettelagt for disse formålene. Spørsmålet om hva som nærmere ligger i «særskilt tilrettelagt for helseformål eller sosiale formål» har stor praktisk og økonomisk betydning for landets kommuner og private virksomheter som driver boligsosialt arbeid i form av utleie eller salg av slike boliger. Advokatforeningen er kjent med at dette spørsmålet skal behandles av Gulating lagmannsrett i nær fremtid, men det foreligger ellers ingen underrettspraksis om dette. Spørsmålet er av prinsipiell betydning, har betydning utenfor den nevnte saken, og bør avklares av Høyesterett.

3. Korrigerende av utgående merverdiavgift ved tap på utestående fordringer:

Borgarting lagmannsrett avsa dom 10. februar 2026 i sak hvor det sentrale spørsmålet i saken var om det forelå en «utestående fordring» i medhold av mval. § 4-7, som ga saksøker rett til korrigerende av tidligere innberettet utgående avgift.

Spørsmålet om vilkårene for slik korrigerende – herunder hva som skal til for at fordringen anses å være endelig konstatert tapt – er av stor praktisk og prinsipiell betydning for norsk næringsliv, blant annet i restrukturerings- og insolvenstilfeller.

I dommen gjengitt i Rt-2015-168 tok Høyesterett stilling til om korrigerende kan nektes der en utestående fordring endrer karakter til annen form for tilgodehavende, men det er ønskelig med nærmere avklaring av korrigeringsretten også i andre tilfeller enn det som var sakstilfelle i 2015.

4. Når foreligger det en tilvirkningskontrakt:

I 2023 ble det foretatt en tilføyelse i merverdiavgiftsforskriften og forskrift til lov om merverdiavgiftskompensasjon hvor det ble fastslått at merverdiavgift for omtvistede krav med grunnlag i tilvirkningskontrakter skal oppgis når kravet er endelig avklart. Bakgrunn for forskriftsendringene var betydelige likviditetsulempes for selger i større kontraktsforhold hvor det oppsto tvist mellom selger og kjøper, spesielt entreprisoppdrag med offentlige kjøpere. Spørsmålet om hvilke kriterier som skal legges til grunn ved bedømmelsen av om en kontrakt er en tilvirkningskontrakt (med de særlige merverdiavgiftsrettslige konsekvenser dette medfører for kjøper og selger), er ikke behandlet av domstolene. Vurderingskriteriene bør avklares av Høyesterett.

Bank, finansiering og valuta

Innenfor bank, finans og betalingstjenester finnes det flere uavklarte og rettspolitisk sensitive problemstillinger som i dag gir ulik praksis mellom bankene, Finansklagenemnda (FinKN) og tilsynsmyndigheter. Dette notatet identifiserer fem slike problemstillinger.

1. Samtykkebegrepet ved betalinger – grensen mellom godkjente og ikke-godkjente transaksjoner:

Hvorfor det er viktig:

Dette er kjernen i PSD 2 og finansavtaleloven (fal.) § 4-2 og en problemstilling som har økt vesentlig i betydning og omfang de siste årene. Trenden ser ut til å vedvare. Grensedragningen har bestemmende betydning for hvem som bærer tapet ved svindel i tilfeller der kundens krav er forankret i finansavtaleloven.

Uavklarte spørsmål:

- Hvilket nivå av bevissthet kreves for at et samtykke foreligger? (Teknisk utførelse – intensjon – eller forståelse av formålet?)
 - o Er det riktig at eksempelvis «sikker konto»-lignende svindler vurderes som manglende samtykke selv om kunden mente å betale? Det er her FinKN-praksis som går i den retningen.
 - o Bør slike svindeltilfeller i stedet vurderes med utgangspunkt i reglene om omsorgsplikt (ulovfestet erstatningsansvar)?
- Kan nasjonale regler om fullmakt og ugyldighet (svik, tvang, villfarelse mv.) benyttes til å vurdere om det foreligger samtykke, eller er dette avskåret pga at PSD2 er et fullharmoniseringsdirektiv?
 - o Hvis de nasjonale reglene om fullmakt og ugyldighet kommer til anvendelse: Gjelder disse fullt ut eller er det nyanser rettsanvenderen må ta høyde for?

Hvorfor problemstillingen er egnet for Høyesterett:

Sprikende praksis i FinKN og mellom EU/EØS-land svekker rettsenhet og skaper betydelige økonomiske konsekvenser for både kunder og banker. En avklaring vil få stor betydning for markedet.

2. Bankenes «omsorgsplikt» ved godkjente betalinger – grunnlag, terskel og innhold:

Hvorfor det er viktig:

Verken lov, forskrift eller EØS-retten gir hjemmel for ansvar hos bankene for kundens tap ved godkjente betalinger med bakgrunn i bedrageri eller pengespill. Likevel holdes banker i noen tilfeller ansvarlig i praksis. Det skaper betydelig rettslig usikkerhet.

Uavklarte spørsmål:

- Terskel: Hva skal til for at banken får en handleplikt? Kreves det positiv kunnskap om irregulære forhold, eller er «røde flagg» nok? HR-2024-990-A (Edison) taler for første alternativ, men dommen blir utfordret i praksis, særlig i forbrukersaker.
- Tiltak: Holder det å advare? Kan eller må banken stanse betalinger – og har den hjemmel til det gitt gjennomføringsplikten i fal. § 4-6?
- Opphør: Når må banken oppheve tiltak kunden ikke ønsker?

Hvorfor problemstillingene er egnet for Høyesterett:

Behovet for en klar, forutsigbar norm er betydelig – ikke minst for å unngå ansvar både for å *stanse* og for å *gjennomføre* samme betaling. Bankenes utvikling av antisvindelsystemer som går lenger enn det som følger av rettslige krav, bør ikke lede til strengere ansvar. Både kundene og samfunnet som helhet er tjent med at bankene driver svindelforebyggende arbeid. I lys av EU-kommisjonens forslag til PSR og økt svindelomfang er dette et område som krever prinsipielle avklaringer.

3. Forståelsen av kravet til «kvalifisert sannsynlighetsovervekt» i finansavtaleloven § 3-7 (4):

Hvorfor det er viktig:

Ordlyden i finansavtaleloven § 3-7 (4) oppstiller et krav om "kvalifisert sannsynlighetsovervekt" for å bevise at (i) en forbruker har *samtykket* til en betalingstransaksjon eller (ii) svikaktig/forsettlig har unnlatt å oppfylle en eller flere av pliktene etter fal. § 4-23 (1) eller § 4-24 (1). Problemstillingen er aktuell i alle saker der banken og forbrukeren er uenige om det foreligger et samtykke og betalingen derfor er autorisert av kunden. Dette beviskravet er et avvik fra det rettslige utgangspunktet i sivile saker. I visse tilfeller har beviskravet - i lys av Finansklagenemndas praksis - vist seg svært krevende/nesten umulig å oppfylle for bankene, typisk i såkalte "nattklubbsaker".

Uavklarte spørsmål:

- Det særlige beviskravet er en norsk særregel som ikke følger av PSD 2. Prop. 92 LS (2019-2020) angir at det kreves "*noe mer*" enn alminnelig sannsynlighetsovervekt. Innebærer dette et lempeligere krav enn hvordan beviskravet "*kvalifisert sannsynlighetsovervekt*" etter vanlig lære er forstått?
- Innebærer sammenhengen mellom fal. § 3-5 (1) og § 3-7 (4) at så lenge forbrukeren kan bevise at det "ikke er usannsynlig" at det er i) andre enn kunden selv som har samtykket eller 2) kunden har ikke svikaktig eller forsettlig brutt vilkårene for bruk, så er banken ansvarlig?

Hvorfor problemstillingene er egnet for Høyesterett:

En avklaring av beviskravet i fal. § 3-7 (4) vil ha betydning for bankenes håndtering av alle saker der det er spørsmål om en transaksjon er autorisert eller ikke. En klar norm for hvordan beviskravet skal forstås vil gi et bedre grunnlag for å vurdere prosessrisiko i saker der problemstillingen kommer på spissen. Til sammenligning viser vi til ankeutvalgets avklarende uttalelser om bevisbyrde i HR-2017-639.

4. Tilbakeføringsplikten ved bestridte, men reelt godkjente betalingstransaksjoner:

Hvorfor det er viktig:

Finansavtaleloven § 4-32 pålegger banken å tilbakeføre beløpet straks, og senest innen utgangen av den påfølgende virkedagen, dersom kunden «*bestriker å ha ansvar for en ikke godkjent betalingstransaksjon*». Formålet er å gi et sterkt og effektivt vern ved reelle uautoriserte betalingstransaksjoner. I praksis oppstår imidlertid et krevende krysspress i situasjoner hvor:

- kunden bestrider å ha godkjent betalingen,
- banken har konkrete holdepunkter for at kunden har godkjent betalingen eller reklamert for sent –uten at det foreligger mistanke om svik, og

- banken ikke har reell mulighet til å undersøke faktum forsvarlig før fristen løper ut.

I dette krysspresset ligger det også et betydelig misbrukspotensial på forbrukerens hånd. Dagens regelverk bygger på et skarpt skille mellom «godkjente» og «ikke godkjente» betalingstransaksjoner. Når svindelmetodene i økende grad er rettet mot å få kunder til selv å gjennomføre betalingstransaksjonene, skapes det et potensielt misforhold mellom (a) tilbakeføringsreglenes korte frister og objektive karakter, og (b) den faktiske autorisasjonsvurderingen, som ofte krever detaljerte tekniske og faktiske avklaringer. Dette kan gi utilsiktede og svindeldrivende insentiver, fordi kunder med svikaktig atferd forsøker å kamuflere transaksjoner som «uautoriserte» i lovens forstand nettopp for å utløse tilbakeføringsplikten – før banken har rukket å undersøke forholdet.

Uavklarte spørsmål:

- Utløses tilbakeføringsplikten kun av kundens påstand om manglende godkjenning – eller kan banken motsette seg tilbakeføring dersom faktum tilsier at transaksjonen (klart) mest sannsynlig var godkjent?
- Utløses tilbakeføringsplikten der banken vurderer at kunden (klart) mest sannsynlig har reklamert for sent?

Hvorfor problemstillingene er egnet for Høyesterett:

- De gjelder kjernebestemmelser i finansavtaleloven med store praktiske konsekvenser for svindelbekjempelse, betalingssystemet og forbrukervernet.
- Det foreligger sprikende og til dels uklare rettslige tolkninger i praksis.
- En prejudikatavklaring vil bidra til forutsigbarhet og mer robuste rammer for både banker og forbrukere i et område hvor kriminalitetsutviklingen går raskere enn rettsutviklingen.

5. Forbrukeravtaledirektivet (93/13/EØF) – klarhetskravets rekkevidde ved renteendringssklausuler:

Hvorfor det er viktig:

EFTA-domstolens rådgivende uttalelser til islandske domstoler og Finansklagenemndas avgjørelser 26. januar 2026 har reist spørsmål om lovligheten av standardiserte renteendringssklausuler – et tema som berører praktisk talt alle norske boliglånskunder.

Uavklarte spørsmål:

- Rekkevidden av klarhetskravet i direktivets artikkel 5 jf avtaleloven §§ 36 og 37:
 - o Skal vurderingen begrenses til om vilkåret er språklig klart og forståelig, eller inngår klarhetskravet som ett av momentene i en bredere urimelighetsvurdering?
 - o Hvor detaljert må rentemekanismene beskrives for å oppfylle kravet – er det tilstrekkelig at kunden forstår de økonomiske konsekvensene?
- Forholdet mellom EU-retten og norske særtrekk:
 - o Hvilken betydning har det at justeringsadgangen i Norge er forankret i lovgivning, historisk bransjepraksis, historisk samspill med tilsynsmyndigheter, varslingsregler og saklighetskrav?

Hvorfor problemstillingene er egnet for Høyesterett:

Betydningen er potensielt svært stor – samfunnsøkonomisk, for låntakerne, for konkurransen i boliglånsmarkedet og for finansinstitusjonenes risiko. En prejudikatavklaring vil bidra til å sikre stabilitet og forutsigbarhet i markedet. Spørsmålet om forståelsen av klarhetskravet i forbrukeravtaledirektivet er også relevant for andre standardavtaler, for eksempel tolkning av forsikringsvilkår.

Barne- og familierett, arv og skifte

Lovutvalget har følgende innspill:

1. Spørsmålet om medvirkning til forøkelse av den andres formue i en periode hvor partene er samboere før ekteskapsinngåelsen kan hensyntas i vurderingen av om et skjevelingskrav er «åpenbart urimelig», jf. vurdering i ekteskapsloven § 59 annet ledd.
2. Medisinsk vurdering av testasjonskompetanse – det fremgår noe av dom inntatt i Rt. 2005 s. 878 avsnitt 28 "Det må dessuten foreligge en årsakssammenheng mellom lidelsen og disposisjonen". Det er noe uklart om man i noen tilfeller er så svekket medisinsk at man uansett ikke har testasjonskompetanse fordi man ikke forstår hva man skriver under på. Altså – selv om testamentet inneholder ønsker man har hatt over tid. På et tidspunkt må uansett "toget gå" slik at man ikke har testasjonskompetanse. Vi kan ikke se at dette er avklart av HR.
3. Hvordan skal digitale eiendeler (kryptovaluta, digitale kunstobjekter/NFT, innhold i digitale kontoer, opphavsrettsbeskyttede digitale verk) behandles arverettslig, og hvem er berettiget til å råde over slike eiendeler etter arvelaters død?

Barnevern

Lovutvalget har følgende innspill:

1. Ad saksbehandling i Barneverns- og helsenemnda:

Hovedprinsippene for saksbehandling i nemnda er basert på skjønn, jf. bvl. § 14-5. Spørsmålet om nemndas saksbehandling blir sjelden overprøvd, da beslutninger under saksforberedelsen ikke kan overprøves, jf. HR-2017-847-A, avsnitt 35. Ved stevning knyttet til hovedsaken vil partene få en realitetsavgjørelse, og det er da ofte lite hensiktsmessig å anføre saksbehandlingsfeil. Det anføres å være en rettsikkerhetsrisiko at saksbehandlingen sjelden overprøves. En ber derfor Høyesterett være oppmerksom på behovet for korrigeringer, evt. bekreftelser, dersom spørsmål om saksbehandling løftes opp. Eksempelvis er det ikke avklart av Høyesterett hva som ligger i begrepet «ubetenkelig» i bvl. § 14-16, tredje, som er vilkåret for at nemnda skal beslutte skriftlig behandling av sak.

2. Ad gjenforeningsmålsetningen:

En omsorgsovertakelse er i utgangspunktet et midlertidig tiltak, og gjenforeningsmålet kan ikke oppgis med mindre det er nødvendig av hensyn til barnet, jf. EMK art. 8 og HR-2024-1169-A, avsnitt

46. Det er ønskelig med en avklaring/føringer rundt oppgivelse av gjenforeningsmålsetningen. Hva er terskelen her? Er terskelen lik som i den nye bvl. § 5-12, litra a, vedrørende varig opphold i fosterhjemmet? Særlig er det nødvendig å få avklart dette opp mot små barn. Er det mulig å oppgi gjenforeningsmålet på små barn?

3. Ad akuttvedtak, jf. bvl. § 4-2:

Hva ligger i vilkåret «fare for at barnet blir vesentlig skadelidende dersom vedtaket ikke gjennomføres straks». Akuttsakene når sjelden lengre en tingretten. Dette er saker som har svært stor innvirkning i livet på partene, og må sies å være det strengeste tiltaket myndigheten har opp mot retten til familieliv, jf. EMK art. 8. Sakene behandles overfladisk i nemnda, med 3 timer, uten vitner. Høyesterett bør derfor være bevist på behovet for avklaring om dette settes på spissen i en omsorgsovertakelsessak, evt. en akuttsak når helt opp.

4. Adferdsplassering, jf. bvl. § 6-2, tredje ledd:

Vi har tilfeller der en ungdom har vært plassert en periode på 12 måneder. Ungdommen kommer deretter hjem, men etter kort tid fattes nytt vedtak. Er det da krav om «særlige tilfeller»?

5. Flyttevedtak, jf. bvl. § 5-5:

Vilkåret er «barnets beste». I forarbeidene fremkommer at det er «strengte kriterier» for flytting, jf. Prop. 133L (2020-2021), pkt. 25.1, merknader til § 5-5. Det fremstår å ikke være samsvar mellom loven og forarbeidene her. I mange tilfeller har også barnet opparbeidet seg en beskyttet rett til familieliv med fosterhjemmet, jf. EMK art. 8. Hva er terskelen for flytting da?

Bygningsrett og reguleringsspørsmål

Lovutvalget for bygningsrett og reguleringsspørsmål og lovutvalget for fast eiendom (tings- og leierett) har levert et samlet innspill.

1. Tomtefeste – fravikelighet:

Er tomtefesteloven §§ 40 og 41, om rett og plikt til å måtte ta over bygg ved avslutning av festeforhold, lovbestemmelser som kan fravikes ved avtale?

Dette er en praktisk problemstilling som er viktig for forutsigbarheten til partene i tomtefesteforhold, særlig der feste gjelder annet enn bolig- og fritidshus.

2. Tomtefeste – festerente:

Fastsettelse av festerente.

Underrettsrettspraksis gir til dels uttrykk for ulike resultater, og begrunnelsene er gjennomgående korte. Høyesterett bør avklare krav til begrunnelse ved fastsettelse av festerente for å sikre enhetlig anvendelse av rettsprinsippene i underrettspraksis. I denne forbindelse bør Høyesterett også avklare i hvilken grad festerenten skal kobles til makroøkonomiske variabler, inflasjon og rente.

3. Plan- og bygningsrett – bortfall av avtaler:

I hvilken grad vil avtaler om rett til fradeling av arealer falle bort ved nektelser etter plan- og bygningsloven?

I Rennesøy-dommen vurderte Høyesterett bortfall av avtaler som følge av nektelse etter jordlovens § 12. Spørsmålet er hvilken virkning en nektelse etter plan- og bygningslovens regler vil få, hvor det er planstatus i reguleringsplan og KPA som ofte vil være avgjørende, men hvor disse i større grad kan bli endret med tiden.

Vi kjenner til i hvert fall to underrettssaker hvor dette har vært diskutert.

I LB-2021-22575 antydet flertallet at gyldigheten ikke var avhengig av samtykke. Det var ikke søkt om samtykke.

I LE-2020-65465 uttalte lagmannsretten at formålet i pbl. tilsa ugyldighet dersom det ble nektet deling. I den aktuelle saken var avtalen ikke bortfalt.

4. Opsjonsavtaler/løsningsretter og forholdet til foreldelse:

Temaet henger delvis sammen med forrige tema. Fra hvilket tidspunkt starter foreldelse å løpe når gjennomføringen forutsetter offentligrettslig tillatelse, og slik tillatelse enten ikke blir gitt eller en ikke kan forvente at det vil bli gitt?

5. Ekspropriasjonsrett:

Hvilke krav stilles til ekspropriasjonsvedtakets begrunnelse og vurdering etter orl. § 2 når vedtaket treffes til gjennomføring av en reguleringsplan hvor ekspropriasjon for gjennomføring ikke har vært tema, eller det til og med eksplisitt er nevnt i planprosessen at planen skal gjennomføres på frivillig basis.

6. Plan- og bygningsrett – nødvendighetsvilkåret:

Er vurderingen av nødvendighetsvilkåret for å stille rekkefølgekrav i plan- og bygningsloven § 12-7 nr. 10 underlagt fritt skjønn?

7. Plan- og bygningsrett – søknadspliktig tiltak:

Hvilke momenter kan vektlegges ved den skjønsmessige vurderingen av om en oppdeling av boenheter i et nybygg er søknadspliktig? (For kontekst skal vurderingen ved oppdeling av eksisterende bygg foretas på bakgrunn av rent fysiske kriterier, jf. SAK10 § 2-2, mens det er lagt til grunn at vurderingen for nybygg er skjønsmessig).

8. Plan- og bygningsrett – søknad om dispensasjon:

Kan det i vurderingen av om vilkårene for dispensasjon etter plan- og bygningsloven § 19-2 andre ledd er oppfylt i saker der det søkes om godkjenning etter at bygget er oppført, legges vekt på konsekvenser av et eventuelt avslag, som for eksempel samfunnsmessige konsekvenser som miljøhensyn ved riving og gjenoppbygging?

9. Plan- og bygningsrett – gebyr og selvkost:

Hva ligger i selvkostbegrensningen for gebyrileggelse etter plan- og bygningsloven § 33-1 andre ledd, herunder spørsmålet om dokumentasjonskrav for kommunens nødvendige kostnader. I behandling av klager på gebyr, er det tilstrekkelig at kommunen synliggjør sine kostnader eller skal de sannsynliggjøres?

10. Dynamisk tingsrett:

Spørsmålet om selvstendig rettsvernshevd og forholdet til bestemmelsene om godtroerverv (ikke kreditorbeslag), ref. HR-2021-1773 premiss 72:

Slik denne saken ligger an, finner jeg ikke grunn til å ta stilling til hvor langt selvstendig rettsvernshevd også kan påberopes overfor en senere godtroerverver. I dommen inntatt i [Rt-1974-710](#) falt en lovbestemt rett med rettsvern uten tinglysning etter [tinglysningsloven § 21](#) andre ledd første punktum bort overfor en godtroende omsetningsserverver som følge av at rettighetshaveren ventet urimelig lenge med å tinglyse sin rett etter å ha fått mulighet til det. Særlig overfor en godtroende omsetningsserverver kan også en hevdet rett miste sitt rettsvern hvis hevderen etter å ha fått dom for sin rett eller på annen måte har hatt mulighet for å tinglyse, lar være å tinglyse. Jeg utelukker ikke at en hevdet rett i særlige tilfeller også kan måtte gi tapt for et senere kreditorbeslag ut fra ulovfestede passivitetsbetraktninger. Dette gjelder for eksempel der en utleggstaker kunne ha fått utlegg i et annet formuesgode dersom han hadde kjent til den hevdede rettigheten. I vår sak gjør imidlertid slike hensyn seg ikke gjeldende, og jeg går derfor ikke nærmere inn på dette.

11. Dynamisk tingsrett II:

Spørsmålet om rettsvern i tilfeller der ervervet ikke samsvarer med tinglysingen.

Eksempel: Tilfeller der eiendommen overdras til et selskap som allerede har hjemmel til eiendommen, dvs. tilfeller der ervervet ikke tinglyses. Spørsmålet er om man i slike tilfeller har rettsvern eller om det er behov for ytterligere sikringsakter for å etablere rettsvern – typisk gjennom sikringsfusjoner e.l.

Mer om problemstillingen:

- <https://www.estatenyheter.no/er-sikringsfusjon-virkelig-nodvendig/372504>
- <https://nef.no/fagstoff/reparering-av-manglende-rettsvern-gjennom-fusjon/>
- <https://www.estatenyheter.no/pluss/hjemmelsselskaper-sikringsfusjon-og-rettsvern/436454>

12. Husleie:

Grensen mellom vedlikehold og utskifting i leieforhold, ref. det forhold at eneste Høyesterettsdom som bransjen lener seg på, knytter seg til å skifte ut aggregatet i et kjøleskap (Rt-1958-1030).

Børs- og verdipapirhandelrett

Lovutvalget har ikke innspill per dags dato.

Demokrati- og konstitusjonsspørsmål

Lovutvalget har følgende innspill:

1. Grunnloven § 100 og avlysning av kontroversielle arrangementer:

I hvilken utstrekning har offentlige institusjoner (særlig universiteter, kommunale kulturhus, bibliotek mv.) adgang til å avlyse, nekte å leie ut lokaler eller på andre måter hindre arrangementer

med kontroversielle talere, begrunnet i hensynet til sikkerhet, ordensmessige utfordringer eller frykt for omdømmetap.

Det har vært en økning i saker der offentlige aktører utøver en form for «indirekte sensur» ved å nekte arenaer for meningsytringer. Grunnloven § 100 og EMK art. 10 gir et svært sterkt vern for politiske og kontroversielle ytringer, men rettstilstanden synes lite avklart når det f.eks. gjelder grensen mellom legitim ordens- og sikkerhetsstyring og ulovlig inngrep i ytringsfriheten, betydningen av at arrangementet skjer i offentlige lokaler/institusjoner, hvilken positiv plikt staten har til å legge til rette for utøvelse av ytringsfriheten i praksis, mv.

2. Digital forvaltning:

Hvilke krav stiller Grunnloven § 113, forutberegnelighetsprinsippet og EMK til hjemmel, transparens og etterprøvbarhet når forvaltningen baserer enkeltvedtak på algoritmiske modeller / maskinlæring, eller digitale risikoprofiler og automatiserte systemer (f.eks. i Nav, Skatteetaten, UDI, politi, mv.) med betydning for individuelle rettigheter. Her er det potensielt uklare grenser når det gjelder krav til begrunnelse og kontradiksjon når beslutningsgrunnlaget er heldigitalt/algoritmisk, forholdet til personvern og diskrimineringsvern (indirekte forskjellsbehandling gjennom modeller), mv.

3. Grunnloven § 112 – prosessuelle og materielle krav i klimasaker:

Hvilken konkret plikt pålegger Grunnloven § 112 statens myndigheter ved vedtak om nye store utslippstillatelser (olje/gass, industri), og mangelfull klimatilpasning (hotskred, flom, naturrisiko), herunder hvilke minstekrav stilles til saksutredning og konsekvensanalyser, hvilke kan domstolene prøve, mv. Høyesterett har i HR-2020-2472-P gitt noen føringer, men mange sentrale spørsmål står åpne sett i lys av en skjerpet klimapolitikk internasjonalt, utviklingen i EMD-praksis (bl.a. KlimaSeniorinnen-dommen), økende antall klimarelaterte enkeltsaker, mv. En avklaring i en konkret sak, f.eks. om ny stor konsesjon eller statlig unnlattelse av klimatilpasning, vil ha betydelig prinsipiell betydning for forholdet mellom lovgiver, forvaltning og domstolene på klimaområdet.

4. Valgregler, listeforslag og demokratiske mindretallsrettigheter:

Hvilke konstitusjonelle krav stilles til regulering av godkjenning/underkjenning av listeforslag og partinavn, sperregrenser og signaturkrav for nye lister/partier, klageadgang og domstolskontroll ved feil i valgforberedelse/valgoppgjør.

Valglovgivningen er teknisk detaljert, men de overordnede konstitusjonelle rammene er lite avklart. I en tid med fragmentert partilandskap og økt bruk av nye partikonstellasjoner, kan det argumenteres for at det er behov for en klargjøring av hvordan Grunnloven (særlig § 49, § 50 og § 98) og EMK 1. TP art. 3 begrenser lovgivers og valgmyndighetenes handlefrihet, avveining mellom hensyn til stabilitet og styringsevne og mindretalls og nye partiers rett til representasjon, mv.

5. Forholdet mellom ytringsfrihet og vern mot hatefulle ytringer – terskel og begrunnelse:

Hvordan skal Grunnloven § 100 og EMK art. 10 tolkes i lys av straffeloven § 185, særlig for terskelen for når harde, sjikanerende eller krenkende ytringer om grupper faller inn under straffansvar krav til begrunnelse og klarhet ved domfellelser, av hensyn til forutberegnelighet.

6. Kommunalt selvstyre vs. statlig instruering:

Hvilke skranker følger av Grl. § 49 (lokalt selvstyre) ved statlig styring eller overprøving av kommunale vedtak som berører politiske kjerneområder (areal, skole, helse, mv.).

7. Rett til familieliv etter EMK artikkel 8 vs. barnets beste i Grl. § 104/barnekonvensjonen artikkel 3:

En oppfølging og statussjekk etter EMDs dom i Strand Lobben v. Norge og påfølgende saker i HR-2020-661-S, HR-2020-662-S og HR-2020-663-S, særlig i saker hvor det er fastsatt nullsamvær og/eller lavt samvær mellom forelder/foreldre og barn. Temaet er kanskje mer treffende for andre utvalg i Advokatforeningen (lovutvalg for barnevern og menneskerettighetsutvalget).

Eiendomsmegling

Lovutvalget har ingen innspill per dags dato.

Energirett, vannkraft, olje og gass

Lovutvalget trekker særlig frem følgende tema som aktuelle/med behov for rettsavklaring:

1. Nivå på overtredelsesgebyr (i saker som involverer aktører i energibransjen)
2. Avveining av utvinningsinteresser vs. verneinteresser (ytterligere saker om dette)
3. Kontraktsrettslige problemstillinger: Ansvarsbegrensninger. Saker som omhandler forståelse av force majeure (særlig i lys av dagens sikkerhetssituasjon, cyber, hybrid krigføring mv)

Erstatningsrett

Lovutvalget for erstatningsrett har følgende fem innspill til prejudikatspørsmål som ønskes prioritert (rekkefølgen er tilfeldig satt opp):

1. Det er behov for at Høyesterett gir noen føringer for erstatningsposten boligtilpasning. Her er det ofte store summer i både krav og underrettspraksis, men Høyesterett har aldri sett på denne posten og vi har ingen retningslinjer for nødvendig og rimelig vurderingen. Her er det flere spørsmål som reises:
 - a) betydningen av retten til å velge eget bosted, holdt opp mot en evt. tapsbegrensingsplikt ved å måtte benytte seg av et offentlig botilbud
 - b) plikt til å flytte for å begrense kostnadene vs. retten til å bli boende i egen bolig/nærmiljø
 - c) er kostnader til påbygg mv en utgift eller en «verdi» som kan komme til fradrag
 - d) er utgift for å tilrettelegge foreldrenes bolig for et barn en verdi som det forventes at man senere kan dra nytte av, ved omsetning utleie el betydning av en evt. menerstatning

2. Adgangen til å fravike standardisert skatteulempesats 20 % ved særlige grunner. Utover flertallets subsumsjon i HR-2014-2425-S Kapitaliseringsrente I, mangler det føringer for hva som vil utgjøre særlige grunner. Fra 2022 fastsettes kapitaliseringsrenten ved forskrift, men Storting og departement ønsket ikke å forskriftsfeste skatteulampen, jf. Prop. 73 L (2020-2021) punkt 6, men overlate skatteulampen til domstolene. Særlig aktuelt ved
 - Korte tapsperioder
 - Lange tapsperioder med samtidig vergemål
 - Skadelidte som vil bli beskattet i utlandet
3. Høyesterett avklarte i RT-2013-769 og HR-2019-1153-A vilkår/momentene for revisjon av avtaler om personskadeerstatningsoppgjør når avtalerevisjon gjøres med grunnlag i avtaleloven § 36. Det har ført til en økning av antall gjenopptak, og nødvendigvis til en tilsvarende økning av utmålinger.

Den konkrete utmålingen er problematisk. Det er ingen uenighet om at den tidligere avtalen og etteroppjøret til sammen skal gi full erstatning. Det er imidlertid stor usikkerhet, og ofte betydelig uenighet - og dermed stadig tvister - om flere av de prinsipper som har betydning for utmålingen av etteroppjøret.

Det er et behov for at Høyesterett avklarer hvordan etteroppjøret skal utmåles ved revisjon av avtaler om personskadeoppgjør.

4. Det er behov for rettsavklaring knyttet til en rekke tvistesaker innenfor personskade med pretenderte skadefølger som post commotio, PTSD, CRPS m.fl. der partene er grunnleggende uenige om en rekke spørsmål i grenselandet mellom medisin og jus. Så langt har ankeutvalget avvist stort sett alle saker på dette området hvor det er et åpenbart behov for nærmere avklaring.
5. Utvalget ønsker til sist å peke på at det er økende søkelys på avtalevilkår i norsk rett som kan være i strid med EØS-rettslige direktiver, bl.a. Forbrukeravtaledirektivet 93/13 (og avtaleloven §37) om tolkingsregler og tolkningstvil hvor norsk praksis og rettskildebruk ikke lenger er tilstrekkelig. Vi går i retning fra individuelle partsinteresser til kollektive markedsinteresser hvor det skal gjelde like konkurransevilkår i 30 land. Norsk rettspraksis synes i liten grad så langt å ha tatt hensyn til at tolkingsreglene etter EU-retten avviker fra vår regionale praksis. Etter direktivet legges det særlig stor vekt på å sikre forbrukernes tillit til markedet gjennom en bred, kollektiv tankegang hvor ikke de hensyn som begrunner den tradisjonelle uklarhetsregel gjør seg gjeldende. Den hypotetisk alminnelige opplyste gjennomsnittsforbrukeren utgjør en objektiv målestokk som er forskjellig fra alminnelig norsk avtaletolkning som tar utgangspunkt i partenes konkrete forutsetninger og forventninger. Dette kan gi alvorlige utslag, noe som kommer frem bl.a. gjennom nyere uttalelser fra bankklagenemnda. Tilsvarende uklarhet gjør seg gjeldende innenfor harmoniserte standarder som er retningsgivende for norske forbrukere og virksomheter, og hvor standardene ofte befinner seg utilgjengelige bak betalingsmur.

Domstolene ser i liten grad å ha tatt inn over seg betydningen av disse forskjellene på flere rettsområder, og bl.a. innenfor finans- og forsikringsrett viser eksempler fra nyere nemndspraksis og mediedekning tydelig hvilke utfordringer vi står overfor. Manglende forståelse for våre EU-/EØS- rettslige forpliktelser kan utløse en rekke erstatningskrav, og det er ønskelig med en klargjøring fra Høyesterett rundt disse spørsmålene.

Fangst, fiskeri og havbruk

Lovutvalget bemerker først at innspill er skrevet av ulike forfattere i lovutvalget og derfor er innspill både på nynorsk og bokmål.

1. Overtredelsesgebyr:

Overtredelsesgebyr er hjemlet i mange av lovene som regulerer fiskeri og akvakultur. Vår erfaring tilsier at omfanget av slike gebyr øker. Ifølge forvaltningsloven § 44 annet ledd skal forvaltningen i sin myndighetsutøvelse ha en øvre ramme for overtredelsesgebyr som må fastsettes i eller i medhold av lov. Dette for at størrelsen på overtredelsesgebyret skal være forutsigbart for de som blir ilagt det.

Fortsatt er det lover som hjemler overtredelsesgebyr hvor det ikke er fastsatt en slik øvre ramme som forvaltningsloven legger opp til. Det gjelder f.eks. vannressursloven.

Av hensyn til borgernes rettsikkerhet bør Høyesterett ta stilling til hvilken betydning det har at forvaltningslovens krav om en øvre ramme for overtredelsesgebyr fortsatt ikke er på plass i enkelte lover.

Det kan særlig oppleves uheldig i et rettsikkerhetsperspektiv at foretak som blir anmeldt, i enkelte tilfeller kan få en langt mildere foretaksstraff enn praksis tilsier ved utmåling av overtredelsesgebyr. Når forvaltningen velger å anmelde, er det vanligvis forbeholdt de alvorligste overtredelsene. Da bør det også reflekteres i utmålingen av et overtredelsesgebyr bør ligge lavere enn foretaksstraff for et mer alvorlig forhold.

I tillegg kan være behov for at Høyesterett slipper inn saker som gjelder individuell utmåling av overtredelsesgebyr for foretak etter forvaltningsloven § 44 tredje ledd annet punktum, jf. § 46 annet ledd. Vår erfaring kan tilsi at forvaltningen ikke alltid foretar den helhetlig vurdering av samtlige moment nevnt i forvaltningsloven § 46 annet ledd, men heller gjør en mer sjablongmessig fastsetting der de fleste momentene enten ikke blir vurdert eller avveid slik en helhetsvurdering tilsier.

2. Adgangen for ikke-aktive eiere til å finansiere fiskebåtredier:

Etter deltakerloven § 6 andre ledd kan ervervstillatelse bare gis dersom et selskap eller en sammenslutning av personer som oppfyller aktivitetskravet i § 6 første ledd, innehar mer enn 50 pst. av eierinteressene og faktisk har tilsvarende kontroll over virksomheten ("kontrollregelen").

I Ot.prp. nr. 67 (1997-1998) s. 45 vises det til at det er styringsfunksjonen i selskapet som er avgjørende for om de aktive fiskerne har kontroll over virksomheten. Samtidig uttales det at i tilfeller der ikke-aktive eiere har skutt inn størstedelen av kapitalen, bør det likevel være avgjørende

om selskapsoppbyggingen er forenlig med lovens formål, og det må vurderes om de aktive fiskerne kan anses å ha kontroll over virksomheten.

Forvaltningspraksis har lagt til grunn at dersom ikke-aktive eiere i det vesentlige bærer den økonomiske risikoen ved finansieringen, vil kontrollkravet som utgangspunkt ikke anses oppfylt. Dette gjelder uavhengig av om de aktive fiskerne er underlagt formelle begrensninger i utøvelsen av eierrettighetene.

En betydelig andel av fiskebåtredere i Norge har eiere som ikke er aktive fiskere, og som i betydelig grad bidrar med finansiering av fiskebåtrederiene de er medeiere i. Lovgiver har åpnet for fremmedfinansiering av fiskebåtredere, og dette medfører i realiteten at aktive fiskere gir fra seg en grad av kontroll, f.eks. ved lånebetingelser eller leveringsavtaler. Forvaltningens lovforståelse medfører en uavklart rettstilstand og uforutsigbarhet rundt hvilket omfang av finansiering som tillates.

Det er derfor behov for rettsavklaring for å klargjøre ikke-aktive eieres adgang til å finansiere fiskeriselskap uten at de aktive fiskerne mister faktisk tilsvarende kontroll over virksomheten.

3. Tilbakekall av en hel gruppe spesielle tillatelser:

Fiskerimyndighetene har ved kongelig resolusjon av 24. mai 2024 tilbakekalt alle snøkrabbetillatelser tildelt norske fiskefartøy med hjemmel i deltakerloven § 19. Parallelt med tilbakekallet ble det etablert nye tildelingsregler i konsesjonsforskriften § 6-2. Tilbakekallet og den påfølgende nytildelingen av snøkrabbetillatelser har medført sterk kritikk og resultert i flere varsler om søksmål fra berørte redere.

Det er ønskelig med en nærmere avklaring av hjemmelsgrunnlagets utstrekning, herunder særlig om fiskerimyndighetene samtidig med tilbakekall av en hel gruppes tillatelser kan nytildele tillatelser til andre enkeltaktører.

4. Inndraging av store fangstverdier ved mindre regelbrot:

Fangst, eller verdien av fangst, som er hausta i strid med lova kan inndragast administrativt, jf. havressurslova, § 54, og deltakarlova § 27.

Ein konsekvens er at sjølv mindre formale feil kan føra til inndragingar av fangstverdier på fleire titals millionar kroner.

Det same gjeld m.a. ved brot på reglar om fiske av undermåls fisk og, for stor innblanding av bifangst m. m.

Vedtak om administrativ inndraging har ved fleire høve reist prinsipielle spørsmål om bruttoinndraging av fangsten eller fangstverdien på eit reint objektivt grunnlag. (Sjå m. a. LH-2020-148002.) Det er ønskeleg med avklaring på om formålet med, og rekkevidda av reglane, er i samsvar med lovbrot i slike sakar. Mellom anna og om slike inndragingar er høvesmessige etter EMK art. 7 og EMK P1-1, eller skal reknast som straff, og at inndraging eventuelt må skje etter straffeprosessuelle reglar.

Administrativ inndraging etter ulovleg fiske har uheldige konsekvensar ved at reiarlag kan fiska kverrsett kvantum på nytt i same kvoteår. Et døme er at det kverrsette kvantumet blir i trekt frå gruppekvoten neste år. Dvs. trekt frå totalkvoten til reguleringsgruppa fartøyet tilhøyrar. Dette medfører at andre reiarlag får redusert si omsetning. Slike reduksjonar kan vera vesentlege. Reduksjon skjer på grunnlag av lovbrøt dei ikkje har gjort. Dei har heller ikkje partsrettar.

Det er ønskeleg med avklaring på om denne praksisen er i samsvar med gjeldande rett.

Fast eiendom (tings- og leierett)

Lovutvalget for fast eiendom (tings- og leierett) har levert sine innspill sammen med lovutvalget for bygningsrett og regulerings spørsmål. Se innspill under bygningsrett og regulerings spørsmål.

Forsikringsrett

1. Sameiets vedlikeholdsansvar for fellesareal og selgers mangelsansvar:

Vi ser behovet for en nærmere avklaring av forholdet mellom sameiets vedlikeholdsansvar for fellesareal og selgers mangelsansvar etter avhendingsloven. Problemstillingen som vi mener trenger avklaring er som følger:

- Et eierseksjonssameie har etter lov om eierseksjoner § 33 plikt til å bære kostnadene ved vedlikehold av fellesareal. Etter samme lov § 35 har sameiet et tilnærmet objektivt erstatningsansvar for følgeskader som skyldes mangelfullt vedlikehold av fellesareal.
- En boligselger vil ofte være seksjonseier i et sameie. Boligselgerens ansvar reguleres av avhendingsloven og ansvaret løper i fem år.
- Dersom en skade oppdages etter salg av en eierseksjon, vil det ofte være slik at et krav kan rettes både mot selger (avhendingsloven) og mot eierseksjonssameiet (eierseksjonsloven). Kjøper har her en valgrett.

Spørsmålet er om denne valgretten skal være avgjørende for hvem som i siste omgang skal bli sittende med «tapet». Dette kan enten skje ved utmålingen av prisavslaget eller ved regress. Slik dette praktiseres av lagmannsrettene per i dag, blir selgerne sittende med det fulle ansvaret. Prisavslaget utmåles for de *fulle* utbedringskostnadene, uten hensyn til hva som skal dekkes av sameiet. Videre har lagmannsrettene i neste omgang avskåret selger og boligselgerforsikringen fra å fremme regresskrav mot sameiet, under henvisning til at dette vil medføre at selgers ansvar blir subsidiært. Dette innebærer at selger betaler for det som skulle ha vært dekket av sameiet, noe som gir den enkelte seksjonseier et større ansvar som selger enn vedkommende ville hatt som fortsatt eier.

Om vedlikeholdskostnader etter eierseksjonsloven har Høyesterett i HR-2013-2409-A særlig fremhevet at kostnader skal fordeles etter brøk, og at unntak fra dette var en snever unntaksregel, nettopp av hensynet til å unngå konflikter. På samme måte har Høyesterett ved flere anledninger fremholdt at avhendingsloven må tolkes slik at den hindrer rettsvister, se f.eks. HR-2002-716 og HR-2005-1637-A. Nåværende praksis ivaretar ikke disse hensynene, men lar *kjøpers valg* av hvem kravet rettes mot, få avgjørende betydning for den endelige ansvars plasseringen. Dette er i strid

med de linjer Høyesterett tidligere har trukket opp i informasjonsansvarsdommene, se f.eks. HR-2008-1464-A, der nettopp hensynet til å plassere ansvaret der det endelig hører hjemme, ble trukket frem som et viktig moment.

LE-2021-77607, LB-2023-2434 og LE-2024-98201 er illustrerende. De to første er forsøkt anket til Høyesterett uten å bli tatt til behandling.

Fra forsikringsselskapenes side er det ønske om å få dette behandlet av Høyesterett.

2. Forsikringsselskapets erstatningsansvar i skadeoppgjør:

Forsikringsselskapets erstatningsansvar i skadeoppgjør aktualiseres når et feilaktig avslag leder til økonomisk tap for sikrede. Den mest typiske tapsposten er advokatkostnader i forbindelse med klage på selskapets standpunkt, men det kan også oppstå annet tap, for eksempel ved at sikrede ikke får utført nødvendig reparasjon, se f.eks. Rt-1983-205 og LB-2024-190666. Spørsmålene som trenger avklaring, knytter seg til ansvarsnormen og dens rekkevidde.

Ved lovendring som trådte i kraft 1. juli 2022 ble det innført en alminnelig erstatningsbestemmelse i FAL § 21-2. Bestemmelsen peker på en profesjonsansvarsnorm, og forarbeidene er tydelige på at bestemmelsen ikke er ment som noe annet enn en lovfesting av profesjonsansvaret.

Finansklagenemnda holder likevel i utstrakt grad forsikringsselskaper erstatningsansvarlig for feil i skadeoppgjør på tilnærmet objektivt grunnlag. Er dette forenlig med den profesjonsansvarsnormen lovgiver har gitt anvisning på? Og er det riktig at sikrede ved et slikt objektivt ansvar skal få erstattet både forsikringsdekning, forsinkelsesrenter og annet tap – herunder egne advokatkostnader?

Praktiseres det i realiteten en ansvarsnorm i strid med lovgiverviljen? Dersom det tilnærmet objektive ansvaret for rettsvillfarelse om egne kontraktsforpliktelser også gjelder i skadeoppgjør – hva er i så fall rekkevidden av dette grunnlaget, og hvilke tap står typisk i adekvat årsakssammenheng med et slikt ansvarsgrunnlag? Skal faktisk og rettslig villfarelse behandles likt? Og er kravet til nærhet mellom ansvarsgrunnlag og anført tap det samme uavhengig av sikredes profesjonalitet?

3. Force Majeure – klimaendringer:

Klimaendringene har ført til en markant økning i hyppigheten og intensiteten av ekstremnedbør og flomhendelser i Norge. Dette utfordrer sentrale forutsetninger om hva som utgjør en force majeure-hendelse, og aktualiserer spørsmålet om for eksempel kommuners adgang til å fraskrive seg ansvar for skader forårsaket av utilstrekkelig dimensjonerte avløpsanlegg. Høyesteretts avgjørelse i Rt-2007-431 (Stavangerdommen) bygget på den forutsetning at avtaleloven § 36 ikke kunne anvendes på ansvarsfraskrivelse i kommunale sanitærreglement. I årene som har gått siden denne avgjørelsen, har det vitenskapelige grunnlaget for å forutse og forebygge flomskader endret seg vesentlig. Problemstillingen er om den rettslige vurderingen av force majeure og kommunens ansvarsfraskrivelse må revurderes i lys av denne utviklingen.

Sannsynligheten for en 50-årsflom er ikke lenger én delt på 50. NVE mener å kunne se en statistisk signifikant endring i frekvens av regnflommer om sensommeren og høsten.

Referanser:

- Klaus Vormoor, m. fl.: «Evidence for changes in the magnitude and frequency of observed rainfall vs. snowmelt driven floods in Norway», Journal of Hydrology, april 2016.
[Sammendrag.](#)
- Deborah Lawrence: «Klimaendring og framtidige flommer i Norge», NVE-rapport 81/2016, NVE, 2016. Tilgjengelig online:
https://publikasjoner.nve.no/rapport/2016/rapport2016_81.pdf
- Hanssen-Bauer, I., E.J.Førland, I.Haddeland, H.Hisdal, S.Mayer, A.Nesje, J.E.Ø.Nilsen, S.Sandven, A.B.Sandø, A.Sorteberg og B.Ådlandsvik, 2015: «[Klima i Norge 2100 – Kunnskapsgrunnlag for klimatilpasning](#)», oppdatert i 2015. Norsk Klimaservicesenter, NCCS Report 2/2015.
- IF og CICERO. 2020. «Ekstremværrapporten fra IF». Tilgjengelig online:
<https://www.if.no/om-if/barekraft/klimatilpasning/ekstremvaerrapport-2020>

Disse funnene reiser tre spørsmål: For det første, kan hendelser som ble ansett som force majeure for 15–20 år siden, fortsatt kvalifisere som det når de nå inntreffer med vesentlig høyere frekvens og forutsigbarhet? For det andre, hvilket ansvar har anleggseier – som regel kommunen – for å tilpasse kapasiteten i avløpsanlegg til dokumenterte klimaendringer, og bør fravær av slike tiltak avskjære kommunen fra å påberope ansvarsfraskrivelse i sanitærreglementet? For det tredje, er det fremdeles «hevet over tvil» at avtaleloven § 36 ikke kan anvendes på slike ansvarsfraskrivelse, slik Høyesterett la til grunn i Rt-2007-431 (Stavangerdommen)?

Rettslig sett bør det kunne trekkes paralleller mellom «utilstrekkelig vedlikehold» i forurensningsloven § 24 a på den ene siden og fravær av tiltak for å øke kapasitet på den annen. I Rt-2011-1304 skriver Høyesterett at det er «*av stor samfunnsmessig betydning at avløpsanlegg er velfungerende og tilstrekkelig vedlikeholdt. En adgang til å fraskrive seg erstatningsansvaret for skader som skyldes utilstrekkelig vedlikehold vil dessuten redusere det insentiv til forsvarlig vedlikehold, og dermed skadeforebygging, som erstatningsansvaret etter forurensningsloven § 24 a er forutsatt å skulle gi.*»

Begrunnelsen slår til med minst like stor tyngde der kommunen unnlater å øke kapasiteten i avløpsnett til tross for dokumentert behov i form av stadig mer krevende klima. Manglende kapasitetstilpasning er funksjonelt sett det samme som utilstrekkelig vedlikehold.

I et større perspektiv vil kommunene mangle det nødvendige rettslige insentivet til å investere i klimatilpasning av avløpsnett. Så lenge Stavangerdommen gir støtte for vidtgående ansvarsfraskrivelse, veltes kostnadene ved manglende kapasitetstilpasning over på forsikringsnæringen og dens kunder – i strid med de hensyn Høyesterett selv fremhevet i Rt-2011-1304.

Forvaltningsrett

Lovutvalget har ett innspill, og det dreier seg om forholdet mellom innvirkningskravet i gjeldende forvaltningslov § 41, som videreføres i ny forvaltningslov § 74 andre ledd, og lojalitetsplikten etter EØS-avtalen artikkel 3. Eller mer presist; der hvor det foreligger saksbehandlingsfeil ved et enkeltvedtak; kan man opprettholde et vilkår for ugyldighet at saksbehandlingsfeilen kan ha virket

bestemmende på vedtakets innhold der feilen er brudd på et saksbehandlingskrav som følger av EU/EØS-retten? Eller må lojalitetsplikten etter EØS-avtalen artikkel 3 forstås slik at vedtaket blir ugyldig selv om feilen ikke kan ha virket inn?

Det er mulig dette spørsmålet blir behandlet/avgjort av Høyesterett i Klimasøksmål II eller eventuelt i Førdefjord-saken som begge skal behandles nå i vår, men det er langt fra sikkert.

IKT og personvern

Lovutvalgets har kommet opp med noen temaer som vi mener er av prinsipiell betydning innenfor personvernområdet. Alle problemstillingene er av prinsipiell betydning for avgjørelser av rettigheter og plikter etter GDPR, dvs. de gjelder både virksomhetene som er pliktsubjekter og individene som er rettighetssubjekter. Listen, som vi eventuelt kan redegjøre nærmere for ved behov, er:

1. Kreves det skyld for ileggelse av overtredelsesgebyr?
2. Hvilken rettskildemessig vekt har retningslinjer fra EDPB?
3. Har man som registrert/motpart klagerett på Datatilsynets valg av sanksjon overfor en virksomhet som har brutt GDPR?
4. Når er noe cross-border processing iht. GDPR artikkel 4 nr. 23? Dette har bl.a. betydning for om virksomhetene har mulighet til å klage til PVN eller om de må gå til domstolen.
5. Hva omfattes av rettspleielovunntaket i personopplysningsloven § 2 annet ledd bokstav b? Det grunnleggende spørsmålet her er når personopplysningsloven ikke kommer til anvendelse, herunder hvilke lover som er omfattet av unntaket. Det virker å være manglende harmoni mellom norsk rett og EU-retten på dette punktet.
6. Hva er den nedre terskelen for hva som kan utgjøre supplerende rettsgrunnlag etter personvernforordningen artikkel 6 nr. 3, herunder i hvilken grad enkeltvedtak kan utgjøre supplerende rettsgrunnlag? I en del tilfeller må en virksomhet, for lovlig å kunne behandle personopplysninger, ha en hjemmel i tillegg til hjemmel i personopplysningsloven/GDPR. Spørsmålet relaterer seg til hva som kan utgjøre en slik hjemmel.

Immateriel- og markedsføringsrett

Lovutvalget foreslår følgende temaer:

1. Patentrett:

Det har skjedd en interessant utvikling både innenfor EU og Storbritannia knyttet til den såkalte ekvivalenslæren etter at Høyesterett avsa avgjørelsen i Rt-2009-1055. Hva er gjeldende rett i Norge knyttet til innholdet i ekvivalenslæren, inkludert hva er det nærmere innholdet i at to løsninger skal være noenlunde identiske?

Hva er den nedre grensen for at en oppfinnelse det søkes om patent på kan anvendes industrielt?

2. Forretningshemmelighetsloven:

Innebærer vilkåret om at innehaveren må ha truffet rimelige tiltak for holde opplysninger hemmelige virkelig en innstramming sammenlignet med Rt. 2007 side 1841 avsnitt 26-27, jf. Prop. 5 LS (2019-2020) side 26 første spalte?

3. Markedsføringsloven:

Kravet om økonomisk kompensasjon fra forbrukere som følge av villedende markedsføring eller andre brudd på markedsføringsloven, særlig i lys av Norges gjennomføring av det såkalte moderniseringsdirektivet (EU 2019/2161), jf. nå markedsføringsloven § 48 c. Hvor mye eller lite skal til for at et krav om økonomisk kompensasjon skal gis gjennomslag?

Konkurranserett

Lovutvalget har følgende innspill:

Den tematikken som synes mest aktuell er skyldkravet ved overtredelsesgebyr i såkalte virkningssaker etter konkurranseloven § 10. Spørsmålet er om skyldkravet må dekke den konkurransebegrensende virkningen av atferden.

Konkurs, akkord, panterett, tvangsfullbyrdelse og inkasso

Lovutvalget har ingen innspill per dags dato.

Miljø, klima og bærekraft

Lovutvalget har følgende innspill:

Forholdet mellom forurensningsloven § 7 første og andre ledd. Miljødirektoratet (og påtalemyndigheten) mener uhellsutslipp som ikke er innenfor eksisterende virksomhetstillatelse representerer et ulovlig utslipp etter § 7 første ledd. Etter deres syn behøver man ikke gå videre til andre ledds vurderingen - er utslippet i strid med tillatelsen så har man allerede etter første ledd å gjøre med et ulovlig utslipp som er gjenstand for straff/overtredelsesgebyr. Er dette riktig lovtolkning? Det rette er at uhellsutslipp utenfor tillatelse ikke er "tillatt" utslipp, men kan vurderingen stoppe der, eller må man gå videre og avgjøre lovligheten etter § 7 (2) -(tiltaksplikten). Fører Miljødirektoratets tolkning i realiteten til et nesten objektivt straffansvar for forurensning?

Reindrifts- og samerett

Lovutvalget har ingen innspill per dags dato.

Samferdsel og sjø-, luft- og annen transportrett inklusive sjøforsikring

Transportretten, inkludert sjørett og sjøforsikring, har tradisjonelt bidratt til utviklingen av norsk rett på en rekke fagfelt, herunder erstatningsrett, kontraktsrett, forsikringsrett og internasjonal privatrett. Transportsektoren utgjør en betydelig del av næringslivet i Norge. Skipsfarten og sjøforsikringsnæringen i Norge er på flere områder ledende i verden. Det er avgjørende at det juridiske rammeverket for næringen er hensiktsmessig og forutberegnelig. De juridiske miljøene, for eksempel innen advokatfirmaer og forsikringsselskaper utgjør i dag en viktig del av den "maritime klyngen" i Norge. Avgjørelser fra Høyesterett kan på generelt grunnlag bidra til å styrke alminnelige norske domstolers aktualitet i møtet med voldgift og utenlandske vernetingsavtaler.

1. Lovutvalget håper på generelt grunnlag at Høyesterett slipper inn flere prinsipielle spørsmål innen særlig sjørett og forsikring, men også vei-, fly- og jernbanerett.
2. Lovutvalget har merket seg at det er lite ny rettspraksis fra Høyesterett innen befraktningsretten (certeparti- og konnossementsjuss), for eksempel prinsipielle spørsmål om tolkning av certepartier, forholdet mellom certeparti og konnossement, samt ansvars- og risikofordeling ved sjøtransport mer generelt.
3. Lovutvalget har merket seg at det er lite ny rettspraksis knyttet til Sjøforsikringsplanen (Nordic Plan), som er et helt sentralt forsikringsprodukt og viktig for konkurransekraften til det norske sjøforsikringsmiljøet. Her kan det blant annet vises til Høyesteretts snart 30 år gamle uttalelser om forholdet mellom Sjøforsikringsplanen og Kommentarene til Planen i Ocean Blessing (Rt-1998-1032), om at det ved tolkningen av Sjøforsikringsplanen skal legges større vekt på Kommentarene enn tilsvarende vektlegging av forarbeidene ved lovtolkning. Ettersom Kommentarene i dag er utviklet, og har et annet omfang enn tilfellet var for 1964-versjonen av Kommentarene som var tema i Ocean Blessing, kan rettskildebildet være noe mer nyansert i dag.
4. Lovutvalget har merket seg at det på sjøforsikringsområdet er et problemkompleks knyttet til medforsikring og betydningen dette har for assurandørene sin rett til å gjøre regress gjeldende mot den medforsikra og andre tredjeparter som ikke er medforsikra, men som er kontraktsrettslig ansvarlig overfor den medforsikra. Under engelsk rett er spørsmålet drøfta i Ocean Victory-dommen, men spørsmålet savner avklaring i norsk rett.
5. Det er en rekke prinsipielle og uavklarte spørsmål knyttet til lovvalg og verneting, både etter alminnelige norske internasjonale privatrettslige regler, men også etter Luganokonvensjonen.

Selskapsrett

Lovutvalget for selskapsrett takker for anledningen til å gi innspill. Lovutvalget har vurdert spørsmålet, og har basert på dette utarbeidet følgende liste:

1. Stiftelsesloven – oppretters posisjon ved sammenslåing:
-

Stiftelsesretten bygger på et grunnleggende prinsipp om at stiftelsen er et selvstendig rettssubjekt, løstrevet fra oppretter. De utvidede oppretterrettighetene i kapittel 6A representerer et unntak fra dette prinsippet, og det er uavklart hvor langt unntaket rekker. Ved innføringen av nytt kapittel 6A i stiftelsesloven (i kraft fra 1. januar 2023) ble visse opprettere gitt utvidede rettigheter til å oppheve stiftelsen. Det er uavklart om og eventuelt hvordan oppretters posisjon videreføres ved sammenslåing av stiftelser. Spørsmålet er behandlet i Trøndelag tingretts dom i sak TTRO-2024-174376, avsagt 16. juni 2025.

Spørsmålet har prinsipiell betydning, ettersom det berører grunnleggende spørsmål om stiftelsers selvstendighet og rekkevidden av oppretters innflytelse. Spørsmålet har også en side til formålsvernet – altså i hvilken utstrekning oppretters opprinnelige formål er beskyttet ved en sammenslåing, og om oppretter kan motsette seg en sammenslåing som innebærer en endring av formålet.

2. Aksjeloven – myndighetsmisbruk etter aksjelovene:

Etter aksjelovene § 5-21 kan generalforsamlingen ikke treffe noen beslutning som er egnet til å gi visse aksjeeiere eller andre en urimelig fordel på andre aksjeeieres eller selskapets bekostning. Tilsvarende begrensning i myndigheten til selskapets ledende organer følger av aksjelovene § 6-28. Myndighetsmisbruksreglene er grunnleggende og har en nær sammenheng med likhetsgrunnsetningen i aksjeretten om at alle aksjer gir lik rett i selskapet, jf. aksjelovene § 4-1. Høyesterett har behandlet saker tilknyttet myndighetsmisbruk tidligere, jf. for eksempel HR-2016-1439-A (Bergshaven Holding) om såkalt "utsulting".

Myndighetsmisbruksreglene inneholder en rettslig standard, og vurderingen av om en beslutning er "egnet til å gi" en "urimelig fordel" etter bestemmelsene er utpreget skjønnsmessig. Dette er også avgjørende for reglens funksjon. Reglene har stor praktisk betydning, og flere høyesterettsavgjørelser vil kunne bidra til å belyse grensene for generalforsamlingens og styrets myndighet – og derigjennom terskelen for myndighetsmisbruk – i enkelte, typiske, situasjoner. Fravikelse av aksjeeiernes fortrinnsrett og tilhørende verdsettelse ved emisjoner, samt restruktureringer, er eksempler på praktiske situasjoner som etter omstendighetene kan utløse spørsmål om myndighetsmisbruk og der det er behov for å få belyst grensene for generalforsamlingens og styrets myndighet.

3. Aksjeloven – forkjøpsrett og samtykkekrav ved indirekte aksjeerverv:

Aksjelovens regler om eierskifte, jf. § 4-15 (2) og (3), gjelder kun ved eierskifte til aksjer i selskapet. Der selskapets aksjonær(er) selv er et selskap, utløses etter lovens ordlyd ikke den lovbestemte forkjøpsretten ved eierskifte til aksjer i eierselskapet. Det gjelder selv om slike eierskifter innebærer et indirekte eierskifte til aksjene i selskapet, dersom det indirekte eierskiftet resulterer i et kontrollskifte i eierselskapet. Dette har sammenheng med at aksjeselskaper er selvstendige juridiske personer, og at aksjonærer som hovedregel og utgangspunkt ikke identifiseres med selskapet. Dette gjelder også der aksjonæren kontrollerer selskapet. Til tross for en klar ordlyd, er det ut fra formålsbetraktninger og omgåelsehensyn et spørsmål om bestemmelsene etter omstendighetene skal tolkes utvidende til også å omfatte indirekte eierskifter. Et prejudikat om spørsmålet vil ha stor praktisk betydning, og gi økt forutberegnelighet.

4. Forkjøpsrett ved fusjon og fisjon:

HR-2023-1128-A (Kvinnherad Breiband) gjaldt en avtalt forkjøpsrett som ble gjort gjeldende etter at aksjer var overført gjennom en rekke fisjoner og fusjoner. Høyesteretts flertall kom til at den avtalte forkjøpsretten ble utløst ved fusjon og fisjon, men det var dissens både om begrunnelsen og resultatet. Dommen reiser flere spørsmål enn den avklarer. For det første skaper flertallets ubegrunnede uttalelse om at de hensyn kontinuitetsprinsippet på generelt grunnlag skal ivareta, ikke gjorde seg gjeldende i saken, usikkerhet om kontinuitetsprinsippets rekkevidde. For det andre er det uklart om tolkningspresumsjonen om at forkjøpsrettsbestemmelser i tvilstilfeller skal tolkes innskrenkende – som er støttet av en rekke tidligere høyesterettsdommer – fortsatt gjelder. For det tredje innebærer flertallets utvidede tolkning av aksjonæravtalens bestemmelser strengere krav til den som skal utforme vedtektsbestemmelser og aksjonæravtaler, uten at premissene for dette er tydelig forankret i tidligere rettspraksis. Det er behov for rettsavklaring av disse spørsmålene i Høyesterett.

5. Kravet til forsvarlig egenkapital og likviditet ved utbytteutdeling:

Etter aksjeloven § 8-1 fjerde ledd, jf. § 3-4, kan utbytte bare deles ut dersom selskapet etter utdelingen har forsvarlig egenkapital og likviditet. Ved lovreformen i 2013 ble de formelle skrankene for utbytteutdeling i § 8-1 redusert, og det ble forutsatt at kravet til forsvarlig egenkapital og likviditet i § 3-4 skulle få en mer sentral og reell betydning som begrensning av utbytteadgangen. Det er imidlertid uavklart hva som er korrekt rettslig vurderingstema for forsvarlighetsvurderingen etter § 8-1 fjerde ledd, og hvilken rettslig skranke som gjelder for domstolenes kontroll med styrets vurdering. Av HR-2016-1440-A (Håheller) kan det utledes at det gjelder en «forhøyet terskel» for å sette til side styrets vurdering, og at det er tilstrekkelig at det foreligger et «realistisk håp» om å reise nødvendig kapital. Håheller-dommen gjaldt imidlertid styreansvar ved underkapitalisering, og det gjør seg gjeldende andre hensyn når domstolen skal vurdere lovligheten av en utbyttebeslutning enn ved vurderingen av om et styremedlem har opptrådt erstatningsbetingende uaktsomt. Det er behov for at Høyesterett avklarer hva dette innebærer i praksis – herunder om domstolene skal foreta en ordinær lovlighetskontroll av om vilkåret «forsvarlig likviditet» er oppfylt, eller om det gjelder en forhøyet prøvingsterskel.

6. Styreansvar og rammene for det forretningsmessige skjønnet:

Styremedlemmers erstatningsansvar etter aksjeloven § 17-1 er et sentralt element i det selskapsrettslige rammeverket, men det foreligger begrenset høyesterettspraksis om sentrale sider ved ansvarsgrunnlaget. For det første vil det kunne være en fordel å få prejudikater som supplerer Rt. 1991 s. 119 når det gjelder rammene for styrets forretningsmessige skjønn (business judgement rule), herunder i hvilken utstrekning domstolene skal utvise tilbakeholdenhet med å overprøve styrets forretningsmessige beslutninger og hva som nærmere ligger i denne tilbakeholdenheten. For det andre er det behov for avklaring av presumsjonen om skyld ved pliktbrudd – spørsmålet om det ved et konstatert brudd på styrets plikter skal presumeres at det foreligger skyld, slik at bevisbyrden for fravær av skyld legges på styremedlemmet. Disse spørsmålene er av generell og prinsipiell karakter og er godt egnet for rettsavklaring i Høyesterett. Saker om styreansvar er ofte faktumtunge, noe som kan forklare at de sjelden når frem til Høyesterett. Desto viktigere er det at Høyesterett prioriterer saker som kan avklare de overordnede normene for styreansvar, slik at underinstansene og næringslivet for øvrig får klarere retningslinjer å forholde seg til.

Sivilprosess og voldgift

Lovutvalget har ingen innspill per dags dato.

Skatterett

Lovutvalget har ingen innspill per dags dato.

Skjønns-, ekspropriasjons- og vassdragsrett

1. Rekkevidden av unntaket for offentlig anlegg når det offentlige formål gjennomføres av private aktører eller offentlige aktører med delvis profittinteresse. Eksempelvis gjelder dette ved kraftutbygging, og når private utbyggere etablerer lokaler som leies ut til det offentlige/OPS.
2. Spørsmålet om den som avstår areal til veiprojekter nyter ekspropriasjonsrettslig vern for fortjenestetap som har sitt grunnlag i kundegrunnlaget fra biltrafikken. Dette er avklart i saker om avkjørselsregulering, men ikke ved arealavståelse.
3. Spørsmålet om den som avstår grunn og rettigheter etter jordskifteloven kap. 3 kreve erstatning for utgifter til rettshjelp i medhold av Grunnloven § 105. I HR-2023-1053-A og HR-2025-220-A gir Høyesterett uttrykk for at en jordskifteløsning som isolert sett oppfyller kravene i jordskifteloven kan støte an mot Grunnloven § 105, dersom det ikke gis dekning for utgifter til juridisk bistand. Spørsmålet om rekkevidden av et eventuelt kostnadsansvar er praktisk og uavklart.
4. Rekkevidden av det samarbeidsprinsipp som er lagt til grunn i Kløvtveit-dommen og forholdet til forhandlingsmaksimen.

Strafferett og straffeprosess

Lovutvalget har ingen innspill per dags dato.

Velferds- og trygderett

Lovutvalget har ingen innspill per dags dato.